

Технології підготовки дитини до школи: історико-критичний огляд проблеми

Актуальність дослідження. Успішність навчання на кожному освітньому ступені визначається ретельністю підготовки базових умінь, реалізацією наступності у змісті, методах і прийомах, формах організації навчальної діяльності суб'єктів освіти. Тому для сучасного дошкільного виховання і початкової освіти актуальною проблемою є вивчення технологій підготовки дитини до систематичного шкільного навчання.

На необхідності цілеспрямованої підготовки малят до майбутнього навчання зауважували у свій час Ян Амос Коменський, К.Д. Ушинський, Т.Г. Лубенець, С.Ф. Русова, Є.І. Тихєєва та інші педагоги. Неоціненний досвід практичної роботи з дошкільниками описаний В.О.Сухомлинським.

Метою статті є зіставний аналіз змісту і технологій підготовки майбутніх першокласників у педагогічному досвіді видатних діячів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще у XVII столітті видатний чеський педагог Ян Амос Коменський особливу увагу приділяв питанням підготовки дітей до школи. Він зауважував наступне:

1. „... Батьки повинні віддавати своїх дітей для освіти в школу свідомо і передусім самі повинні подумати, що мають тут робити, і відкрити очі дітям, щоб вони замислилися над цим же.

2. Нерозумно роблять ті батьки, які без будь-якої підготовки ведуть своїх дітей до шкіл, ніби телят до бойні або худобу до череди; хай потім шкільний учитель мучиться з ними, терзає їх, як хоче. Але ще нерозумніші ті, хто зробив із учителя страховисько, а з школи - застінок і все-таки веде туди дітей, необачно базікаючи про шкільні покарання, про суворість учителів, про те, що діти не будуть більше гратися і подібне. У цей спосіб у дітей розвивається не лагідність, а ще більше здичавіння, відчай і рабський страх перед вчителями.

3. Отже, розумні і благочестиві батьки, вихователі та попечителі робитимуть так. Коли наближається час посилати дітей до школи, вони

підбадьорюють їх, ніби-то починається ярмарок або збирання винограду, говорячи, що вони підуть до школи разом з іншими дітьми і разом з ними вчитимуться і гратимуться. Може також батько або мати пообіцяти дитині гарний одяг, красиву дощечку для писання, книжечку і щось подібне. І говоритимуть такими або іншими словами: “Ну, дорогий сину, уклінно молись, щоб скоріше настав той час, будь благочестивим і слухняним”.

4. Добре також роз'яснити дітям, яка це прекрасна справа відвідувати школу і навчатися. А щоб вони заздалегідь певною мірою ознайомилися з цими заняттями, не завадить дати їм у руки крейду, якою вони могли б малювати. Неможливо, щоб це залишилося без результату: адже вони таким чином легше звикнуть креслити, малювати, що буде збуджувати любов і цікавість до школи.

5. Крім того, батьки повинні будуть прищеплювати дітям любов і довір'я до майбутніх викладачів. Цього в єдиний спосіб досягти не можна. Треба з любов'ю згадувати вчителя, називаючи його дядьком по батькові, хрещеним батьком, розхвалюючи його вченість і мудрість, його люб'язність і доброту, вказуючи, що він людина видатна, багато знає ласкавий до дітей і їх любить” [2, с.12-21].

Саме так Ян Амос Коменський окреслив провідні характеристики готовності дітей відвідувати громадські школи:

а) якщо будуть помічені увага, роздуми з приводу пропонуваного запитань і певна здатність до суджень (наявність пізнавального інтересу та інтелектуальної готовності);

б) якщо виявиться, крім цього, деяке прагнення до більш високої освіти (емоційно-вольова готовність) [2, с.22].

Адекватною формою підготовки дітей до навчальної діяльності педагог вважав виховні бесіди з майбутніми школярами.

Англійський філософ і просвітитель Джон Локк у педагогічному трактаті “Думки про виховання” приділив значну увагу питанням раннього виховання. Про вольову готовність Д. Локк висловився так: “... Порок полягає не в тому, щоб мати бажання, відповідні різному віку, а в невмінні підпорядковувати їх

правилам і обмеженням, розуму. Той, хто не звик підпорядковувати свої бажання розуму інших замолоду, навряд чи буде прислухатися і підпорядковуватися голосові свого власного розуму, і не важко передбачити, якого роду людина, певне, вийде з такого суб'єкта..." [2, с. 28].

Французький філософ-просвітителю Жан Жак Руссо, розробляючи вчення про природо відповідне виховання, обґрунтував необхідність виховання з раннього віку: „Поки дитина ще не знає нічого, є час підготувати все, що до неї наближається” [2, с. 50]. Щодо регуляції норм поведінки філософ писав: „Дозволяйте з задоволенням, відмовляйте тільки з неохотою, але нехай усі ваші відмови будуть нескасовні; нехай ніяке набридання не примушує вас вагатися; нехай вимовлене “ні” буде незламною стіною, яку дитина, виснаживши об неї свої сили, не пробуватиме повалити” [2, с. 51-54].

Видатний швейцарський педагог-демократ Йоганн Генріх Песталоцці розробив конкретні завдання, зміст і методику виховання дітей до школи в умовах сім'ї. Він наголошував на необхідності елементарного навчання і виховання, підкреслюючи: „... Подібно до того, як я простежував початки навчання до їх крайніх меж, я намагався визначити момент, у який починається навчання дитини, і незабаром переконався, що година народження дитини є першою годиною її навчання...” [2, с. 55]. Педагог підкреслював значимість мови, спостереження навколишнього і розумного керівництва з боку батьків у процесі родинної підготовки дітей до школи: “ ...Дитині потрібно дати значні реальні знання і знання в галузі мови, перш ніж доцільно буде навчати її читання або хоч би складів.. В ранньому віці діти потребують психологічно обґрунтованого керівництва для розумного спостереження усіх предметів... Діти повинні дуже добре повправлятися у спостереженні і мові, перш ніж стане доцільним переводити їх від живого споглядання самих предметів до споглядання мертвих образів предметів – друкованих і рукописних слів” [2, с.64].

Німецький педагог Г.Фребель розробив систему ігор і занять з дітьми дошкільного віку, що сприяло різнобічному розвитку дошкільників. Значення

дитячого садка він пов'язав із метою „дати дітям, які ще не досягли шкільного віку, шляхом належного догляду за ними, керівництва й заняття їх тим, чого лише можуть досягти вони самі відповідно до їхньої природи” [2, с. 105].

Італійський педагог Марія Монтесорі розробила методика корекційного виховання дітей, де передбачила ігрову діяльність, спілкування, самообслуговуючу працю: „... ми повинні почати нашу роботу з підготовки дитини до форм суспільного життя ...” [2, с. 109].

Овід Декролі – бельгійський педагог, лікар, психолог – радив вихователям проводити заняття, на яких більшість дітей зайняті дією: „... вони можуть бути відправною точкою для пов'язаних між собою вправ, які дають привід для численних асоціацій, ідей і підготовлюють розумовий матеріал для майбутніх синтезів ...” [2, с.133], що забезпечує інтелектуальну готовність до школи. В сучасній педагогічній науці такі заняття називають інтегрованими.

Видатний вітчизняний педагог К.Д. Ушинський окреслив основні шляхи розвитку дошкільної педагогіки, змісту й методики сімейного, громадського дошкільного виховання. Особливе місце в розробці теорії гри належить розвитку мовлення дітей: „... Цей незвичайний педагог – рідна мова – не тільки навчає багато чого, а й вивчає напрочуд легко, за якимось недосяжно полегшеним методом ... Засвоюючи рідну мову дитина засвоює не самі лише слова, сполучення їх та видозміни, а й безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, почуттів, художніх образів, логіку й філософію життя., [2, с. 176].

Педагог-гуманіст рекомендував розпочинати систематичне навчання тоді, коли дитина готова до постійної діяльності в одному напрямку: „...Раджу вже на сьомому році пробувати займатися з дитиною, ...коли в неї є здібність зосереджувати увагу на одному предметі, слухати те, що їй говорять, і висловлюватись не уривчастими словами, а повними реченнями, робити висновок про можливість почати методичне навчання. Коли ж дитина не досить уважна, мова її дуже уривчаста й безладна, вимова слів погана, то краще, не починати методичного навчання, а готуйте дитя до нього бесідою, заучуванням

із слів якої-небудь зрозумілої для дитини пісеньки; готуйте руку дитячим малюнкам, учіть лічити пальці, палички, горіхи” [2, с. 178].

Про вольову готовність К.Д. Ушинський зазначав: „... Привчіть дитину робити не тільки те, що її цікавить, але й те, що не цікавить, - робити заради приємності виконати свій обов’язок. Ви готуєте дитину до життя, а в житті не всі обов’язки цікаві ...” [2, с.179].

Результативними формами підготовки дитини до школи педагог вважав заняття, на яких радив вихователям і батькам майбутніх школярів більше малювати, відгадувати загадки, заучувати напам’ять невеличкі римовані твори, описувати пропоновані малюнки, розв’язувати комунікативні ситуації.

Відомий педагог, методист Т.Г.Лубенець також значну увагу приділяв розвитку розумових здібностей і моральних якостей дітей. Він писав: „... Ніколи дитина не буває так сприйнятлива, як у момент вивчення азбуки. В цей час у душі дітей закладаються ті основи, які надовго, якщо не назавжди, визначають розвиток дитини, як у розумовому, так і в моральному аспекті”[2, с.322]. Тобто, радив раніше розпочинати елементарне навчання дітей з метою стимулювання особистісного розвитку, підкреслював роль батьків щодо емоційно-вольової готовності дітей: „...Відправляючи дитину до школи, батько і мати дають перші поради – слухатися вчителя, не пустувати, мирно жити з товаришами” [2, с. 329].

Провідним завданням підготовки до навчання у школі С.Ф. Русова вважала виховання у малечі пізнавальних інтересів й формування навичок самостійно навчатися: „Найголовніше завдання ... збудити у дитини охоту до самонавчання. Не накачувати в дитячі головки знання, мов у порожні пляшки, а викликати в дітях змагання самим відшукувати нові духовні скарби. ...Розум дитини - то багаття, до якого ми маємо лише підкладати дрова, а горітиме воно вже своїм власним вогнем. ...Усе знати - то недосяжне завдання, та й не в тому найбільша вартість людини, що вона багато знає, а в тому, щоб якнайширше, найкраще реалізувала свої власні здібності, хист“[89, с. 41].

В роботі „У дитячому садку“ знаходимо поради щодо форм організації навчальної діяльності дошкільників: „...Треба так будувати навчання, щоб воно було завжди наглядне, щоб розвивалося шляхом дитячої праці, дитячих виробів... Ставимо метою не давати готове знання, хоч би й саме початкове, а збудити духовні сили, розворушити цікавість, виховати почуття, - щоб очі вміли бачити, вуха дослухались до усього, рученята вміли захожувати й коло олівця, й коло ножиць, й коло глини, й коло паперу. Це той ґрунт, на якому школа зможе й далі певно будувати свою ширшу освіту...“ [6, с.186].

Через багато років ці думки були почуті й підтримані на Кіровоградщині. Унікальний досвід накопичений педагогічним колективом Павлиської школи на чолі із В.О.Сухомлинським. Подамо кілька зауважень педагога щодо змісту й форм підготовки дитини до школи: „...Учитель починає заняття з малюками-дошкільниками за два роки до їх вступу в школу (екскурсії в природу, ігри, колективна праця)... Найважливіше завдання занять з дошкільниками - вивчити, ЯК мислить кожна дитина, навчити її думати, пробудити в ній допитливість, інтелектуальні інтереси...“ [2, с.97]. Отже, вчитель початкової школи має добре знати пізнавальні можливості своїх майбутніх першокласників, аби так побудувати навчально-виховний процес, щоб кожна дитина задовольнила власні освітні та комунікативні потреби.

„...Серед багатьох важливих завдань... на першому місці - навчити дітей учитися. Одна з головних турбот - установити правильне співвідношення між обсягом теоретичних знань, якими оволодівають діти, і практичними вміннями та навичками“ [2, с.443]. Не так важливо сформувані у майбутніх школярів спеціальні вміння і знання, переконаний В.О.Сухомлинський, - передусім потрібно дати дітям інструмент до пізнання навколишнього, а навички самостійного навчання і стануть таким інструментом. „Прагніть того, щоб знання були не кінцевою метою, а засобом, ... без якого не можна собі уявити повноцінного інтелектуального, морального, емоційного, естетичного розвитку... Ми з дітьми прийшли в осінній сад...Я розповідаю дітям про золоту осінь, про те, як готується до тривалої й холодної зими все живе в

природі...Переконавшись, що діти переживають, відчують багатство змісту й емоційного забарвлення слів, я пропоную малятам розповісти про те, що вони бачать і відчують. На моїх очах, ось зараз народжуються напрочуд тонкі й яскраві думки про навколишню природу... Діти не переказують моїх слів, а висловлюють своє. Думка збагачується, у дитини виробляється уміння думати, вона переживає почуття радості мислення, яке не можна ні з чим порівняти, насолоду від пізнання. Вона відчуває себе мислителем" [1, с.452-453].

Висновки дослідження. Таким чином, в різні часи педагоги зауважували на необхідності цілеспрямованої роботи щодо підготовки дитини до школи. Тільки гармонія фізичної та психологічної готовності гарантуватиме першокласнику якісний початок шкільного навчання. Адекватними формами навчально-виховної роботи з дітьми називали пізнавальні бесіди, предметні та інтегровані заняття, самостійні спостереження тощо. Сучасними фахівцями дошкільного виховання (2; 3; 4) активно підтримана ідея розробки для старших дошкільників інтегрованих (комплексних) занять, в ході яких розвиватимуться психічні можливості малят, стимулюватиметься пізнавальна активність, вироблятимуться основи різних видів діяльності, практики комунікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів / Упор. З.Н.Борисова. – К.: Вища школа, 1990.
2. Ілляшенко Т., Обухівська А., Стадненко Н. Підготовка дітей шестилітнього віку до школи (Система занять та вправ) // Початкова школа. – 2002. - №7. – С. 12 – 15.
3. Лапшина І.М., Литовченко В.М. Дошколярник. Розвиток мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку: Посібник для вихователів і батьків майбутніх першокласників. – К.: ВД Калита, 2006.
4. Лип'янський Л.С., Дрожжина Т.В. Дошкільнятко: Букви, цифри, читання та лічба в іграх. – Харків: Прапор, 1996.
5. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / За ред. О.В.Проскури. – К.: Освіта, 1996.
6. Сходинки: Програма підготовки дітей до школи / Уклад. – Г.А.Іваниця, Г.І.Колосінська, О.В.Лесіна, Л.С.Русан, В.П.Телячук. – Вінниця: ВОПОП, 2005.